

Ольга Станіславівна СЕМЕНОВИХ

*(Національний аерокосмічний університет ім.
М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний
інститут», м. Харків)*

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 210 КК УКРАЇНИ, ТА ОЗНАКИ СКЛАДУ, ЩО ЇЇ ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена дослідженню суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України. На підставі аналізу доктринальних позицій та сучасної судової практики виявляються, описуються та пояснюються ознаки складу, що характеризують суб'єктивну сторону нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням та на цій підставі формуються узагальнюючі висновки, які би сприяли більш ефективному державному реагуванню на протиправні прояви цього суспільно небезпечного діяння.

Ключові слова: *суб'єктивна сторона, склад кримінального правопорушення, форма, види, вина, прямий та непрямий умисел, мотив, мета, емоційний стан.*

Постановка проблеми. У Кримінальному кодексі України (далі – КК України) відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням передбачена статтею 210. Суспільна небезпечність, визначених у диспозиціях ч. 1 і 2 цієї статті протиправних посягань, полягає в тому, що внаслідок вчинення таких діянь безпідставно знижується рівень фінансування суспільних потреб. Як наслідок не забезпечуються на належному рівні бюджетне фінансування обороноздатності, внутрішньої та екологічної безпеки, охорони здоров'я,

освіти, культури тощо¹.

Аналіз практики застосування ст. 210 КК України свідчить про те, що випадки нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень, не вражають своєю чисельністю порівняно з іншими кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності. З урахуванням попередніх своїх наукових розвідок², зазначимо, що протягом 2010–2022 рр. судами України за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 210 КК України, було засуджено лише 15 осіб, а за ч. 2 ст. 210 КК України – 9 осіб. При цьому три особи було виправдано. Однак це ні в якому разі не свідчать про те, що передбачена ст. 210 КК України кримінально-правова норма, є не достатньо дійовою заборонною нормою. Навпаки, її законодавча регламентація в Особливій частині КК України, з одного боку, свідчить про можливість застосування різних заходів протидії цьому протиправному явищу, що не вичерпується лише покаранням, а представлені ще й альтернативними покаранню іншими заходами кримінально-правового характеру. Аналіз статистичної інформації засвідчує, що протягом зазначеного періоду за різними альтернативними покаранню правовими підставами було закрито 17 кримінальних проваджень, облікованих за різними частинами ст. 210 КК України. З іншого боку, аналіз статистичної інформації щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень засвідчує, що навіть протягом 2013–2022 рр. за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, обліковано 153 провадження, в яких проводилося досудове розслідування³. У зв'язку з цим, не аби яке значення для суб'єктів правозастосовної діяльності має правильна оцінка юридичних ознак цього протиправного посягання, особливо ознак, що характеризують суб'єктивну сторону нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень, а саме: різновиду умисної форми вини, ролі мотиву та мети під час кваліфікації цього протиправного посягання, що власне й обумовлює актуальність означеного дослідження та його науково-прикладне значення.

На високому теоретичному рівні проблеми юридичної оцінки об'єктивних та суб'єктивних ознак кримінальних правопорушень

¹ Кримінальний кодекс України. науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. С. 298.

² Семенових О. С. Деякі міркування з приводу системи засобів кримінально-правового реагування на випадки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України // Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й перезавантаження технічних і юридичних наук: збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції. (Харків-Рига, 31 травня 2022 р.). Харків, 2022. С. 190–192.

³ Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2010–2022 рр.: форма 6 // Судова статистика / Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/; Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013–2022 рр. : загальні відомості про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень та результатів їх досудового розслідування // Статистика / Генеральна прокуратура України. URL : <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.

знаходилася у сфері уваги низки вітчизняних дослідників, зокрема Р. В. Вереші, В. К. Грищука, О. О. Дудорова, В. П. Ємельянова, М. Й. Коржанського, А. А. Пінаєва, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка та багатьох інших вчених. Здобутки згаданих науковців, безперечно, мають важливе науково-пізнавальне та прикладне значення. Вони власне й стали загальнотеоретичним підґрунтям для виявлення, описання та пояснення юридичних ознак, що характеризують суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України.

На дисертаційному рівні проблеми оцінки правових ознак складу цього кримінального правопорушення, у тому числі безпосередньо й ознак складу, що характеризують його суб'єктивну сторону, також аналізувалися О. Ю. Шиян, проте, незважаючи на їх очевидну теоретичну і практичну значимість, висновки і рекомендації, до яких дійшла дослідниця є неоднозначними та такими, що становлять привід для наукової дискусії.

Метою цієї статті є виявлення, опис та пояснення ознак складу, що характеризують суб'єктивну сторону нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням та формулювання на цій підставі власних узагальнюючих висновків, які би сприяли більш ефективному державному реагуванню на протиправні прояви цього суспільно небезпечного діяння.

Виклад основного матеріалу. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення належить до розряду найбільш значимих і разом з тим найбільш складних гносеологічних категорій, адже являє собою надскладний комплекс нейрофізіологічних, психоемоційних та інтелектуальних характеристик людської діяльності, які, врешті-решт, у динамічному зрізі формують соціально-правові ознаки протиправної поведінки особи¹.

У навчальній літературі з кримінального права під суб'єктивною стороною традиційно розуміється внутрішня сторона кримінального правопорушення, яка відображає психічні процеси, що відбуваються у свідомості суб'єкта з приводу вчиненого ним діяння.² Її змістом як вчинюваного в реальній дійсності кримінального правопорушення охоплюються, як вина у формі умислу або необережності, так і мотив, мета та інші компоненти психічної діяльності (емоційний стан). Натомість зміст суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення характеризується тим, що вина є обов'язковою ознакою будь-якого складу кримінального правопорушення, а мотив, мета та інші компоненти психічної діяльності – факультативними ознаками будь-якого складу кримінального правопорушення³.

¹ Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 139.

² Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : Навчальний посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. С. 184–185.

³ Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про

У зв'язку з цим, коли в навчальній літературі йдеться про те, що суб'єктивна сторона складається з певних ознак, які поділяються на обов'язкові (вина) та факультативні (мотив, мета, емоційний стан),¹ йдеться саме про ознаки складу, що характеризують суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, а не про суб'єктивну сторону реально вчиненого кримінального правопорушення.

Відповідно до ст. 23 КК України вина характеризується такими ознаками, як зміст і форма. Зміст вини як обов'язкової ознаки складу, що характеризують суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, складають інтелектуальний та вольовий моменти. Стосовно різних об'єктивних обставин інтелектуальне ставлення суб'єкта може бути різним (чітким, приблизним або помилковим). Вольовий момент змісту вини означає усвідомлене спрямування розумових і фізичних зусиль на досягнення певної мети чи на утримання від дій. Вольовий момент обох видів умислу полягає у позитивному (у формі бажання або свідомого припущення) ставленні до суспільно небезпечних наслідків, а вольовий момент обох видів необережності – у негативному ставленні до суспільно небезпечних наслідків, настання яких винний намагається уникнути або взагалі не передбачає².

Значення ознак складу, що характеризують суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, безпосередньо передбаченого ч. 1 і 2 ст. 210 КК України, важко переоцінити, оскільки ці ознаки виконують роль критерію, за яким необхідно розрізняти схожі форми протиправної поведінки, що містять ознаки складів кримінальних правопорушень, розташованих в різних інших розділах Особливої частини КК України. Так, у спеціальній юридичній літературі зазначається, що, наприклад: а) порушення вимог бюджетного законодавства вчинене через необережність за наявності підстав слід кваліфікувати за ст. 367 КК України, а не за ч. 1 або 2 ст. 210 КК України³; 2) із суб'єктивної сторони зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) передбачає наявність спеціальних мотивів (корисливого мотиву, інших особистісних інтересів або інтересів третіх осіб), а мотиви вчинення посягання, передбаченого ст. 210 КК України можуть бути різними (соціально корисними, нейтральними чи шкідливими) і на кваліфікацію не впливають⁴, але обов'язково

злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2018. С. 114.

¹ Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : Навчальний посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. С. 184–185.

² Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. С. 187–188.

³ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-те вид., переробл. та допов. Київ : Юридична думка, 2012. С. 630; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2017. С. 487.

⁴ Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-е вид., переробл. та лоп.) / За заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. Київ : Дакор, 2008. С. 680; Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : за станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. / За ред. С. С. Яценка. Київ : А.С.К., 2002. С. 446.

враховуються судом під час індивідуалізації кримінально-правового впливу. Вочевидь ступінь суворості покарання за порушення бюджетного законодавства зі шкідливих мотивів має бути вищим, ніж ступінь суворості такого покарання за наявності соціально корисних мотивів.

Аналіз наявної наукової літератури дає підстави дійти висновку, що нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, тягне кримінальну відповідальність або настання інших кримінально-правових заходів за наявності умисної форми вини у вигляді виключно прямого умислу. Так, в одному з науково-практичних коментарів КК України зазначається, що суб'єктивна сторона цього протиправного посягання характеризується прямим умислом, при якому особа усвідомлює суспільну небезпечність вчинюваного нею нецільового використання бюджетних коштів або здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень, або з їх перевищенням всупереч Бюджетному кодексу України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік та бажає вчинити такі дії¹. Твердження про те, що суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом, зустрічається і в навчальній літературі².

На думку О. Ю. Шиян, злочин, передбачений ч. 1 ст. 210 КК України, є злочином з формальним складом, а тому має характеризуватися виною виключно у формі прямого умислу. Дослідницею сформульовано поняття такого прямого умислу за запропонованою оновленою редакцією диспозиції ст. 210 КК України – особа повинна усвідомлювати суспільно небезпечний характер своєї дії у вигляді нецільового використання коштів, іншого здійснення витрат державного або місцевих бюджетів чи державних або місцевих позабюджетних фондів чи здійснення міжбюджетного трансферту, вчинені всупереч законодавству чи паспорту бюджетної програми або розпису бюджету чи порядку або плану використання коштів чи кошторису, якщо предметом таких діянь були кошти у великих розмірах, та бажати вчинити такі дії³.

На нашу думку, з таким підходом погодитися навряд чи можна. Він є неприйнятним, оскільки не відповідає чинним положенням кримінального закону, адже бажання або припущення в умисній формі законодавець відносить виключно до наслідків, а не до самих дій.

У зв'язку з цим, викликає інтерес висловлена в літературі думка, згідно з якою законодавчі визначення вини та її форм, будучи

¹ Кримінальний кодекс України. науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. С. 302.

² Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т. 1. Луганськ : видавництво «Елтон – 2», 2012. С. 547.

³ Шиян О. Ю. Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням : дис. ... канд. юрид. наук (докт. філософ.) : 08 – Право / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2017. С. 128.

«прив'язаними» до суспільно небезпечних наслідків, прийнятні для кримінальних правопорушень виключно з матеріальним складом. Щодо визначення змісту вини у кримінальних правопорушеннях із формальним складом, то у науці з цього питання існують, принаймні, чотири різні підходи, згідно з якими вони можуть бути вчинені:

1) лише з прямим умислом або через недбалість. У межах цього підходу встановлювати психічне ставлення до суспільно небезпечних наслідків не потрібно. Психічне ставлення суб'єкта тут переноситься на саме діяння, з моменту вчинення якого кримінальне правопорушення вважається закінченим, а вина формулюється як психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності. Вважається, що інтелектуальна ознака умислу у цьому разі включає лише усвідомлення суспільно небезпечного характеру свого діяння, а ставлення до наслідків не виникає та й виникнути не може. Саме такий підхід, власне, і вбачається з вищенаведених доктринальних позицій;

2) лише з прямим умислом;

3) умисно або необережно, але встановити форму і вид вини у цьому разі неможливо. Зокрема, на думку А. О. Данилевського, визначення виду умислу у посяганнях з формальним складом є неможливим і некоректним. Відтак зміст вини для таких складів протиправних діянь вичерпується лише інтелектуальною ознакою (усвідомлювала особа суспільно небезпечний характер своїх дій чи не усвідомлювала)¹;

4) кримінальних правопорушень із формальним складом не існує².

Окремої увагу заслуговує й позиція судової гілки влади, згідно з якою при вирішенні питання доведеності винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 або 2 ст. 210 КК України, а також щодо наявності або відсутності в його діях складу кримінального правопорушення особливу увагу слід приділяти стандарту доведення поза розумним сумнівом. Стандарт доведення поза розумним сумнівом означає, що встановлена судом під час судового розгляду сукупність обставин справи виключає будь-яке інше розумне пояснення події, що є предметом судового розгляду, крім того, що інкриміноване кримінальне правопорушення було вчинено і обвинувачений є винним у його вчиненні. Зокрема в конкретному кримінальному провадженні, за таких обставин, з урахуванням стандарту доведення поза розумним сумнівом Вищий Антикорупційний Суду дійшов висновку, що: 1) стороною обвинувачення не доведено, що обвинуваченим було вчинене кримінальне правопорушення, передбачене частиною 2 статті 210 КК України, але доведено вчинення обвинуваченим кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 статті 210 КК України³.

¹ Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / За ред. А. С. Беніцького, В. С. Гусласького, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. Київ : Істина, 2011. С. 373–374.

² Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. С. 189–190.

³ Вирок Вищого Антикорупційного Суду України від 09.01.2023 року по справі № 991/2899/22 //

Висловлюючи своє ставлення до наведених доктринальних позицій зазначимо, що нам імпонує думка, згідно з якою у питанні встановлення вини як обов'язкової ознаки складу, що характеризує суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 і 2 ст. 210 КК України, слід виходити з того, що будь-яке кримінальне правопорушення як явище реальної дійсності є матеріальним, оскільки воно завжди заподіює істотну шкоду об'єкту кримінально-правової охорони або створює загрозу заподіяння такої шкоди (ч. 2 ст. 11 КК України). Звідси всім відомий розподіл складів кримінальних правопорушень на «формальні» і «матеріальні» є доволі умовним. Такий розподіл, на наше переконання, лише впливає на вирішення питання про констатацію моменту вчинення кримінального правопорушення в межах вчення про стадії кримінально-протиправної поведінки. У зв'язку з цим, незважаючи на те, що суспільно небезпечні наслідки у формальних складах перебувають за межами складу кримінальних правопорушень, це не означає, що при встановленні форми і виду вини ці наслідки не настають та їх не слід врахувати. Навпаки, з огляду на те, що їх врахування є обов'язковим для індивідуалізації кримінально-правового впливу, вони мають бути встановлені у будь-якому кримінальному провадженні. Ба більше, лише на підставі психічного ставлення винного до них, з урахуванням спрямованості волі винного на заподіяння цих наслідків, можна встановити форму і вид вини чи визнати особу невинною. З огляду на це, справедливим є твердження, згідно з яким низка кримінальних правопорушень з формальним складом можуть вчинятися як з прямим, так і не з непрямим умислом¹.

Вказана доктринальна позиція, на наше переконання, яскраво підтверджується вищезгаданим прикладом судової практики, який орієнтує суб'єктів правозастосування під час вирішенні питання щодо доведеності винуватості обвинуваченого у вчиненні кримінальних правопорушень, склад яких належить до формальних, особливу увагу приділяти стандарту доведення поза розумним сумнівом, дотримання якого дозволяє дійти висновку про те, що інкриміноване кримінальне правопорушення було вчинено і обвинувачений є винним у його вчиненні за наявності умисної вини у вигляді як прямого, так і непрямого умислу. З огляду на це суб'єкт цього протиправного посягання усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння та передбачає настання його суспільно небезпечних наслідків (інтелектуальний момент) і бажає вчинити таке діяння (вольовий момент) або хоча й не бажає, але свідомо припускає їх настання.

Окрім вини ознаками суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст.210 КК України, є мотив та мета. У теорії кримінального права загальноновизнаним є положення про те, що мета

кримінального правопорушення – це уявний бажаний кінцевий результат, до якого прагне особа, його вчиняючи, а мотив – це внутрішнє спонукання, рушійна сила вчинку. Мотив і мета є тісно пов'язаними між собою. Формування мотиву означає постановку певної мети. Мотив відповідає на питання, чому особа вчинила кримінальне правопорушення, а мета – до чого вона прагнула. Як правильно зазначається в літературі, мотив і мета є характерними для будь-якої свідомої та вольової поведінки людини¹.

О. Ю. Шиян, посилаючись на інших науковців, зазначає, що мета відіграє важливе значення для вирішення питань кримінальної відповідальності. Водночас мету злочину не передбачено диспозицією ст. 210 КК, тому вона не є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони цього злочину та не впливає на кваліфікацію цього діяння. На думку дослідниці, мотиви та цілі досліджуваного злочину можуть бути різними: користь, небажання витратити сили й час на належне оформлення правомірного використання бюджетних коштів, прагнення поліпшити роботу бюджетної установи або суб'єкта господарювання – одержувача бюджетних коштів, особиста зацікавленість, вчинення в інтересах третіх осіб тощо. Вони також не впливають на кваліфікацію².

Водночас не зважаючи на те, що мотиви цього кримінального правопорушення і не впливають на його кваліфікацію, вони все ж таки з урахуванням інших ознак складу кримінального правопорушення дозволяють здійснювати розмежування власне цього кримінального правопорушення від інших суміжних кримінальних правопорушень, а також, як ми вже зазначали, враховуватися судом під час індивідуалізації кримінально-правового впливу. Крім того, останнім часом у юридичній літературі звертається увага на те, що кваліфікованим видом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 210 КК України, доцільно визнати вчинення його з корисливих мотивів. Така диференціація кримінальної відповідальності, крім часткового узгодження ст. 210 зі ст. 17 Конвенції ООН проти корупції, дозволить врахувати позицію судової практики: фактична караність злочину, передбаченого ст. 210, залежить, зокрема, від мотиву дій винуватої особи³.

Емоційний стан (емоції) суб'єкта кримінального правопорушення характеризується певними психічними переживаннями, за наявності яких особа його вчиняє. У правовій літературі емоційний стан, як правило,

¹ Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 150; Митрофанов І. І. Загальна частина кримінального права України : навч. посіб. / Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса : Фенікс, 2015. С. 214–215; Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / підготовлено колективом авторів; за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. С. 167–170.

² Шиян О. Ю. Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням : дис. ... канд. юрид. наук (докт. філософ.) : 08 – Право / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2017. С. 131–132.

³ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. С. 702.

обмежується питаннями сильного душевного хвилювання й афекту. За КК України вчинення посягання в стані сильного душевного хвилювання, викликаного аморальними або неправомірними діями потерпілого, є обставиною, яка пом'якшує покарання (п. 7 ч. 1 ст. 66 КК України)¹. Аналіз наявної судової практики засвідчує, що емоційний стан суб'єкта серед обов'язкових або факультативних ознак складу, що характеризують суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 і 2 ст. 210 КК України, не виявлено.

Висновки. Підбиваючи підсумок, зазначимо, що ознаки складу, що характеризують суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 і 2 ст. 210 КК України, характеризується тим, що вина у формі умислу є обов'язковою ознакою основного та кваліфікованого складу цього кримінального правопорушення, а мотив та мета – їх факультативними ознаками. Ці ознаки виконують роль критерію, за яким необхідно розрізняти склади кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 і 2 ст. 210 КК України, від ознак складів, що характеризують суб'єктивну сторону суміжних кримінальних правопорушень (ст. ст. 364, 367 КК України). Так, порушення вимог бюджетного законодавства вчинене через необережність за наявності підстав слід кваліфікувати за ст. 367 КК України, а не за ч. 1 або 2 ст. 210 КК України. Із суб'єктивної сторони зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) передбачає обов'язкову наявність спеціальних мотивів (корисливого мотиву, інших особистісних інтересів або інтересів третіх осіб). Натомість мотиви вчинення посягання, передбаченого ч. 1 і 2 ст. 210 КК України, можуть бути різними і на кваліфікацію не впливають, хоча й враховуються судом під час індивідуалізації кримінально-правового впливу. Водночас слід підтримати наявну у науковій літературі пропозицію на законодавчому рівні або, принаймні, в правозастосовній діяльності кваліфікованим різновидом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 210 КК України, визнавати вчинення його з корисливих мотивів.

Нарешті, під час вирішенні питання щодо доведеності винуватості обвинуваченого у вчиненні цього кримінального правопорушення особливу увагу слід приділяти стандарту доведення поза розумним сумнівом, дотримання якого дозволить дійти висновку, що інкриміноване кримінальне правопорушення було вчинено і обвинувачений є винним у його вчиненні за наявності умисної вини у вигляді як прямого, так і непрямого умислу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

¹ Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 151.

1. Вирок Вищого Антикорупційного Суду України від 09.01.2023 року по справі № 991/2899/22 // Єдиний державний реєстр судових рішень : офіц. сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108333060>.
2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : Навчальний посібник / За заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2013–2022 рр. : загальні відомості про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень та результатів їх досудового розслідування // Статистика / Генеральна прокуратура України. URL : <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> .
4. Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. / В. П. Ємельянов. Харків : Право, 2018. 142 с.
5. Звіт про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2010–2022 рр.: форма 6 // Судова статистика / Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/.
6. Коржанський М. Й. Презумпція невинуватості і презумпція вини : монограф. Київ : Атіка, 2004. 216 с.
7. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т. 1. Луганськ : видавництво «Елтон – 2», 2012. 780 с.
8. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
9. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / підготовлено колективом авторів; за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса, ОДУВС, 2021. 452 с.
10. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / За ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. Київ : Істина, 2011. 1112 с.
11. Кримінальний кодекс України. науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид.. допов. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.
12. Митрофанов І. І. Загальна частина кримінального права України : навч. посіб. / Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса : Фенікс, 2015. 576 с.
13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-е вид., переробл. та лоп.) / За заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. Київ : Дакор, 2008. 1428 с.
14. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : за станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. / За ред. С. С. Яценка. Київ : А.С.К., 2002. 936 с.

15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 1104 с.

16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2018. 1368 с.

17. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-те вид., переробл. та допов. Київ : Юридична думка, 2012. 1316 с.

18. Семенових О. С. Деякі міркування з приводу системи засобів кримінально-правового реагування на випадки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України // Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й перезавантаження технічних і юридичних наук: збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції. (Харків-Рига, 31 травня 2022 р.). Харків, 2022. С. 190–192.

19. Шиян О. Ю. Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням : дис. ... канд. юрид. наук (докт. філософ.) : 08 – Право / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2017. 279 с.

Стаття надійшла до редакції 23.05.2024

Olga S. SEMENOVYKH

(National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine)

THE SUBJECTIVE SIDE OF THE CRIMINAL OFFENCE UNDER ARTICLE 210 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE AND THE ELEMENTS OF CORPUS DELICTI WHICH CHARACTERISE IT: THEORETICAL AND APPLIED ASPECT

Based on the analysis of doctrinal positions and modern case law, the author identifies, describes and explains the elements of corpus delicti which characterise the subjective side of misuse of budgetary funds, budget expenditures or provision of budgetary loans without the established budgetary allocations or with their excess. It is noted that the elements of corpus delicti which characterise the subjective side of a criminal offence under Parts 1 and 2 of Article 210 of the Criminal Code of Ukraine are characterised by the fact that guilt in the form of intent is a mandatory element of the basic and qualified elements of this criminal offence, and the motive and purpose are their optional elements. These features serve as a criterion by which it is necessary to distinguish the corpus delicti of the criminal offence under Part 1 and 2 of Article 210 of the CC of Ukraine from the features of corpus delicti characterising the subjective side of related criminal offences (Articles 364, 367 of the CC of Ukraine). It is established that when deciding on the issue of proving the accused's guilt in committing this

criminal offence, special attention should be paid to the standard of proof beyond reasonable doubt, compliance with which will allow to conclude that the charged criminal offence was committed and the accused is guilty of its commission in the presence of intentional guilt in the form of both direct and indirect intent.

Keywords: *subjective side, criminal offence, form, types, guilt, direct and indirect intent, motive, purpose, emotional state.*